

A jól-lét problematikája mint globális politikai diskurzus

Hervainé Szabó Gyöngyvér – Kovács László – Schuchmann Júlia: *A globális jól-léti közpolitikai áramlat fogadtatása és hatása az OECD tagországokban*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2015. 276 p.

A jóléttel kapcsolatban felmerülő közpolitikai kérdések kutatása folyamatosan növekszik, de a többszintű kormányzás rendszerében szemlélve hiányzott a publikációk sokaságából a globalizált folyamatokat figyelemmel kísérő, összehasonlító tanulmány, amely a témakör komplex, átfogó elemzését tűzte maga elé. Hervainé Szabó Gyöngyvér, Kovács László és Schuchmann Júlia hiánypótló – vagy legalábbis elsőre annak ígérkező – műve széles spektrumon elemzi a jólét kérdéskörét. A tanulmánykötet megalkotásához egy interdiszciplináris módszertant hívtak segítségül. A szerzői hármas arra a kérdésre keresi a választ, hogy napjainkban a jóléti mérések és politikák mint közpolitikai programok bevezetése milyen módon haladt előre a különböző országokban, és a jóléti rendszerek kialakulásának az összetevői miként hatnak az adott ország közpolitikai jóléti modelljeinek kialakulására.

A munka formailag igényesen kivitelezett, tizenkét fő fejezetegységre tagolódik, viszont már a tartalomjegyzék alapján láthatóvá válik, hogy a szerkezeti egységek arányai nem feltétlenül ideálisak, kiegyensúlyozottak, logikusan felépítettek, vagy könnyen követhetők. Az első fejezet a jóléti közpolitika modellezését, a második a jóléti közpolitikai áramlat fogadtatási szintjét mutatja be az OECD tagországokban. Hat fejezet a jóléti modellekkel foglalkozik, amely a tanulmánykötet több mint felét elfoglalja, ezzel némiképp aránytalanná téve a kötet szerkezeti felépítését. A gondolatmenet vezérfonalához visszatérő, kilencedik fejezet a jóléti közpolitika áramlatát veszi górcső alá, a jóléti rendszerek, a globalizáció, a gazdasági válság, az állam szerepköre változásainak, és az államiság és a jóléti modellek interdependenciájának függvényében. A tizedik fejezet visszakanyarodik a jóléti közpolitika áramlat taglalásához, többek között a regionális és helyi közpolitika nézőpontjából. A tizenkettedik a jóléti

indikátorok hatásgyakorlási mechanizmusait kíséri szemüggel, multidiszciplináris szempontokat interpretálva. Az utolsó fejezetben a szerző megpróbálja bemutatni a témához kapcsolódó jövőbeni alternatívákat, lehetséges irányvonalakat. A kezdeti optimális logikai következetességnek köszönhetően a gondolati ív a hozzáértő olvasó számára megragadható, ezzel szemben a fejezetek sorrendisége, szerkezete, áttekinthetősége, illetve azok tartalma nem tekinthető mindenütt kifogásolhatatlannak, azonban megjegyzendő, hogy az írás a vizsgált témakör sok komponensét tárgyalja. A felvázolt anomáliákra, problémákra az aktuális fejezeteket taglalva később részletekbe menően kitérek.

Mindenekelőtt, fontosnak ítélem, hogy a jóléti és a jóléti rendszerek közötti különbséget tömören taglaljam, amely a tanulmánykötet, illetve a megjelenített téma esszenciális kiindulópontjaként kezelendő. Hervainé Szabó Gyöngyvér alapkonceptiója az, hogy a jólét alapjában véve az egyéni életminőséggel aposztrofálható, viszont a jóléti rendszerek pontos meghatározása nem jelenik meg egzakt, elkülönült felvetés vagy fogalom formájában. Értelemszerűen a szakmai közösség számára az említett definíciók ismerete triviális, mégis a kötet elemzése során az olvasónak számos alkalommal olyan zavaró érzése támadhat, mintha a két fogalom helytelenül felcserélődne, de legalábbis nem válik el kellőképpen. A jóléti politikák nemzetközi dimenziójában megjelenő elemek részletes felsorolását megelőzően a jóléti közpolitika mérésének tárgyalása esetén nélkülözhetetlen lett volna annak tisztázása a bevezetőben, hogy a jóléti politika tulajdonképpen az egyén és a csoport társadalmi, gazdasági, pszichológiai, szubjektív lelki vagy egészségi állapotnak^[1] együttes javítását, fejlesztését hivatott célozni,^[2] miközben a jóléti rendszerek sokkal inkább a pénzügyi dimenzió, a gazdasági szempontok, és a kapcsolódó folyamatok, intézményrendszerek, szolgáltatások korrekciójára, analizálására, fenntartására korlátozódnak.^[3] Az átfogó jóléti rendszert a legtágabb értelemben azzal a céllal hozták létre, hogy felszámolja a szegénységet és kirekesztődést, biztosítsa a minimális anyagi életszínvonalat, egy hatékony szociális védőhálót nyújtson minden állampolgár számára, valamint rekonstruálja a társadalom, a gazdaság és a politika sokrétű szövetét. Mindezek mellett újabb hiányosságként értelmezhető, hogy az egyéb jóléti indexek felvázolásával párhuzamosan elengedhetetlen lett volna a humán fejlettségi mutató (*Human Development Index*) fogalmának részletesebb, szavatosabb megjelenítése a könyvben megmutatkozó államok, mérőeszközök és rendszerek valamenyny szintjén.

Az első fejezet a jóléti közpolitika modellezését magyarázza a többszintű kormányzás eltérő szintjein, amely kiindulópontként összességében megfelelő, logikus habár egyes gondolatok megkérdőjelezhetők. Hervainé kezdeti meggyőződése, hogy a jóléti problematika összefügg a jóléti rendszerek neoliberais irányú

[1] Vö. Aknina – Nortonb – Dunna, 2009, 523–527.

[2] Dolan – Layard – Metcalfe, 2011, 7.

[3] Andersen, 2012, 4.

átalakulásával, a segélyezés megszűnésével, noha jól tudjuk, hogy a kérdéskör tulajdonképpen ennél egy sokkal összetettebb halmaz része.^[4] Ez az instabil vélekedés önmagát cáfolja a fejezet későbbi részeiben, amikor a jólléti mérési rendszer szükségességét magyarázza, hiszen a jólléti közpolitika – az előbbiekhöz viszonyítva alapjában véve is szélesebb területeket felölelő – modelljének boncolgatását meggyőzően kiegészíti a globális nemzetközi rendszer, a regionális integrációk, az állam, a régiók, a lokalitás, és az individuuum különböző szintjeinek elemzésével. Ugyan sokrétű, aprólékos fogalommagyarázat, modell-magyarázat tárul az olvasó elé, de végeredményében az alfejezetek közötti kapcsolat, átmenet néhol ellentmondásos, és a korábban felvázoltakhoz hasonlóan inkonzisztens az alapdefiníciók használata, elrendezése, egymáshoz való viszonya az első fejezetben.

A következő fejezet tartalmában, mondanivalójában hangsúlyozottabbá válik a jólléti közpolitikai áramlat fogadtatási szintje az OECD tagországokban. Az előző fejezethez hasonlóan multidiszciplináris megközelítésű, és tartalmi egységei összefüggőbbek. Elsőként, talán célszerűtlen volt a jólléti közpolitikai áramlat szakaszainak táblázatszerű felvázolása azonnal a fejezet kezdetén, logikusan az első alfejezetet összegző megállapításai mellett kellett volna szerepelnie. Hervainé Szabó Gyöngyvér a közpolitika folyamaton belül kifejti, hogy a többszintű kormányzás rendszerében a felvázolt szakaszok részben elkülönültek, részben összefolytak. Úgyszintén erőssége a fejezetnek, hogy a szerző kiemeli a globális szint fontosságát, amely nélkülözhetetlen az OECD tagországok jólléti rendszereinek eltérő szociálpolitikai dimenziói, a posztmodernizációs, neoliberális társadalmi-gazdasági folyamatok, és az államiság átalakulását meghatározó háttértényezők analizálásában. Jóllehet, túlságosan elmosódott annak az értelmezése, hogy Hervainé a sokszor említett globalizáción vagy globalizációs mechanizmusokon mit ért pontosan. A fogalompáros rendszerint a neoliberális gazdasági folyamatokra utal a szövegben, viszonylag leegyszerűsített magyarázatokkal szolgálva, amely megnehezíti ennek a keretnek a konkrét körvonalazását. Ezzel szinkronban, hiányolom a globalizált kontextus, kölcsönhatás expanzív meghatározását, mivel a globális kereskedelmi nyitottságon és a pénzügyi piacok liberalizációján túlmenően kulcsfontosságú szerep jut a makrogazdasági transzformációnak, a közvetlen külföldi tőkebefektetések gazdasági hatásainak, a transznacionális vállalatok szociálpolitikai agendaformáló tevékenységének, illetve a nemzetközi, szupranacionális organizációk politikai influenciájának.^[5]

Ezt követően Hervainé Szabó Gyöngyvér mellett Kovács László és Schuchmann Júlia – igen hosszadalmasan, részletekbe menően – hat fejezet terjedelemben foglalkozik minden egyes azonosított jóléti modellel. A szerzőhármas száznegyven oldalt szentelt a kérdés fejtegetésének, harmincnyolc ország vizsgálatát tartalmazva. Ekkora terjedelmet fordítani a tárgykörnek teljes egészében szükségtelen,

[4] Vö. Pinder, 2011, 139–147.

[5] Vö. Rickard, 2012, 1171–1183.

indokolatlan és nélkülözhető volt, mivelhogy rendkívül felborítja a tanulmánykötet szerkezetének arányosságát, mindemellett Esping-Andersen^[6] és számos egyéb felhasznált szerző komparatív jóléti kategorizálása^[7] ismeretes, kézenfekvő, amelyekkel számtalan más tanulmány is foglalkozott. A jóléti modellek kollektív szemléltetése elegendő lett volna az első alfejezetekben, rövid formában felsorolva. A fejezetcsoporthban kiemelkedő fontosságú az észrevétel, hogy a jóléti mérések területén az egyes országok, térségek külön hangsúlyt, módszertani megközelítést fektetnek az alapvető faktorok jellemzőinek, minőségének elemzésére, azonban az első fejezetben érzékeltetett jóléti közpolitikák mérési módszertanát kiegészíthették volna az itt található, különböző országokban előforduló, eltérő prioritással, fejlettségi szinttel identifikálható munkaerő-piaci környezeti, oktatáspolitikai, egészségpolitikai, szociálpolitikai helyzetkép bemutatásával.

A kilencedik fejezet ismét a jóléti közpolitika áramlatról beszél, azonban a figyelem most a jóléti rendszerek, a globalizáció, a gazdasági világválság és az állam szerepköre változásaira szegeződik. Az alfejezetek által alkotott belső szerkezet logikus, a második fejezetben megjelenő logikai ívet folytatja. Sajnálatos módon elkerülhetetlen volt, hogy ismét felmerüljenek a már említett hiányosságok, ellentmondások a globalizációval és a jóléti modellek kategorizálásával kapcsolatban. Hervainé megjegyzi, hogy a gazdasági válság eltérően érintette a különböző jóléti modelleket és az állam szerepkörét, a liberális versenyző államok biztosítják a legjobb jóléti teljesítményt, ezzel szemben a konzervatív korporativista modellek a gazdasági versenyképesség érdekében feláldozzák a társadalmi stabilitást. A szerző ezen felül nyomatékosítja, hogy a jelenlegi gazdasági viszonyok, változások között kizárólag az euroatlanti országok esetében realitás a korábbi jóléti állam koncepciója. Ezek az egyoldalú állítások részben vitathatóak, merthogy a hibridizációs folyamatoknak köszönhetően a tiszta jóléti modellek eltűnőben vannak, illetve a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság kényszerére a jóléti rendszer hatékonysága folyamatosan csökken, fenntarthatósága egyre inkább megkérdőjeleződik a legtöbb liberális-angolszász, északi jóléti európai országban is, amelyek a szerző kategorizálása nyomán liberális versenyző állammak számítanak.

A tanulmánykötetben nem jelenik meg, hogy a globális verseny és a pénzügyi piacok megkövetelik, hogy a gazdasági szempontok egyre inkább prioritást élvezzenek a szociálpolitikával szemben akár a skandináv, északi országok esetében is, ahol megállapítható, hogy az egyre inkább professzionalizálódó szociális szolgáltatások ugyan minőség növekedést eredményeznek, de korlátozzák a hozzáférés lehetőségét.^[8] Az OECD-országokban fokozatosan csökken az improduktív transzferek száma, és a neoliberális ideológia megköveteli az állampolgároktól, hogy felelősséget tudjanak vállalni önmagukért és családjukért. Ezen tényezők

[6] Esping-Andersen, 2006, 165–175.

[7] Vö. Ebbinghaus, 2012.

[8] Theobald, 2003, 159–185.

tényleges hatásainak megállapítása elengedhetetlen, amikor a jóléti modellek és az államiság kapcsolatának elemzéséről beszélünk.

A tanulmánykötet külön fejezetet fordít annak eldöntésére, hogy a jóléti közpolitika áramlat milyen szempontrendszer mentén illeszthető a közpolitikai folyamatok egészébe, ami módszertani szempontból indokolt. A jóléti közpolitika kérdéseiben a globális, regionális, a nemzeti és lokális szint lehetőségei és feladatai ugyanis számos ok miatt differens módon alakultak. A fejezetben nemzetközi felmérések eredményei is megjelennek. Az értékes aspektusok felvázolása ellenére, újból számos kontrasztos hiányosság merül fel a rövid fejezet tanulmányozása során. Hervainé álláspontja, eredetisége, személyes véleménye teljesen elveszik, leredukálódik, csupán más szerzőktől, tanulmányokból hivatkozott, beemelt információk nyílnak meg az olvasó előtt. Egyáltalán nem világos és nem derül ki, hogy a jóléti közpolitika összetevői a többszintű politikai keretrendszerekben hogyan különíthetők el, a különböző szintek, alfejezetek, csoportok hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Az Európa 2020 stratégia és a fenntartható növekedés koncepciójának, viszonyrendszerének megemlítése kifejezetten hiányos, nem illeszkedik az aktuális alfejezethez.

A munka legjobban kivitelezett, tizenegyedik fejezetében a jóléti politikaalakítás új folyamatát megtestesítő jóléti indikátorok hatásgyakorlási mechanizmusai kerülnek főszerepbe, amelyeket a korábbi fejezetkehez hasonlóan modellszerűen, interdiszciplináris szinten mutat be. Ezeknél a hatásmechanizmusoknál általánosságban szó esik az értelmezési keretekről, a komplexitás szerepéről, a vizualizációról, és a tényalapú politikáról. Bizonyos következetlenség természetesen ebben a fejezetben is fellelhető, nem derül ki, hogy a szerző mit akart kifejezni a jóléti indikátorok dinamikus használatával, és így a jóléti mérések hogyan helyeződnek át a politikai küzdelem középpontjába. A fejezet ugyanakkor újabb vitatható, elfogult megállapítást tartalmaz, miszerint a politikai szereplők nem nyitottak a fejlett statisztikai elemzésekre, tudományos információkra, amely gátolja a sikeres, hatékony politika-alakítás lehetőségét. Ebből a véleményből nem válik világossá, hogy a szerző melyik ország, térség vagy szervezet politikai szereplőire utal, és milyen tudományos módszerek bizonyíthatnák azt a feltevést, hogy a politikusokat univerzálisan „ideológiai zártság” és a „tudományos elemzésekben” való tájékozatlanság jellemzi. A RAPID (Research and Policy in Development) modell felvetése egyrészt teljesen hiányos, túlságosan rövid terjedelmű, másrészt nem kapcsolódik közvetlenül a szöveggörnyezethez. Az is érthetetlen, hogy más lehetséges opciókkal szemben, a szerző milyen módszertani megfontolás, döntés alapján preferálta ezt a modellt.

A sokoldalúan tárgyalt globális jóléti közpolitikai áramlat bemutatását követően Hervainé, Kovács és Schuchmann a jövőbe való kitekintéssel zárják a művet a brit jóléti indexhez kapcsolódó hatásgyakorlás tapasztalatainak, és a kanadai egészséges közösség közpolitikai program modelljének ismertetése segítségével. A zárófejezet feltűnően rövid, elmarad a logikai, módszertani összefoglalás, és az eredeti, saját gondolatok, valamint nem követi a tanulmánykötet logikai ívét.

A közösségi adatelemzés szerepének, a jóllét kérdések elemzési módszerek hasznosságát nagyban korlátozza a belső koherencia hiánya. A fejezetben végezetül kiegészítésképpen szó esik a Világgazdasági Fórum által kialakított globalizációs gazdasági nézőpontról, amely a növekedés és foglalkoztatás, az inklúzió és a fenntarthatóság összekapcsolását vázolja fel. Együttesen, fontos témaköröket taglalnak a szerzők, ám bár a súlyos hiányosságokból kifolyólag nem meggyőző vagy magától értetődő a szerzők jövőre vonatkozó kitekintése.

Összegezve, a könyv innovatív, informatív betekintést nyújt a jólléti közpolitika kérdéskörébe, amely lefedi a jólléti közpolitika modellezésének kérdéskörét, megragadja a különböző modellek rendszerszintű különbségeit, illetve a kapcsolódó problémákat széleskörűen elemzi. Az alkalmazott interdiszciplináris kutatási módszer lehetővé tette volna a témakör több szempontú vizsgálatát, azonban a megalapozatlan következtetésekből, a helyenként elmaradó precíz fogalomhasználatból, a felesleges fejezetekből, a vegyes minőségű ábragyűjteményből és a belső inkonzisztenciából kifolyólag megghiúsult egy valóban hiánypótló tanulmány megalkotása. Célszerűtlen szerkezet, kiegészítendő, ismétlődő gondolatmenet jellemző rá, sokszor éreztem úgy, mintha egy-egy újabb fejezet a szerzők egyéb tanulóyaiból került volna átmásolásra, átdolgozásra, a kellő időmennyiség ráfordítása nélkül. A címben is szereplő globalizáció, globalizált mechanizmusok valamennyi aspektusának mélyreható elemzése kimaradt, a szerzők nem tudták megalapozottan illusztrálni a jólléti közpolitika valamennyi aspektusát, dimenzióját, nézőpontját ennek a tartópillérű kontextusnak a híján. Azt mindenképpen megjegyezhetjük, hogy a jóllét kérdéskörének alaposabb, innovatívabb, tudatosabb vizsgálata, kutatása, tervezése előmozdítása nem mellőzheti a tanulmánykötetben körvonalazódott interdiszciplináris módszertani eszközök összetevőinek alkalmazását, implementálását, viszont a kitűzött cél elérésének érdekében, indokolt a tanulmánykötet átszerkesztése az említett problematikák alaposabb figyelembe vételével.

IRODALOM

- Aknina, Lara B. – Nortonb, Michael I. – Dunna, Elizabeth W. (2009): From Wealth to Well-being? Money Matters, But Less than People Think. *The Journal of Positive Psychology*, Vol. 4, No. 6, 523–527.
- Andersen, Jørgen Goul (2012): *Welfare States and Welfare State Theory*. Aalborg University, 4.
- Ebbinghaus, Bernhard (2012): *Comparing Welfare State Regimes: Are Typologies an Ideal or Realistic Strategy?* Draft Paper presented at European Social Policy Analysis Network, ESPAnet Conference, Edinburgh, UK, September 6–8, 2012. University of Mannheim.
- Esping-Andersen, Gøsta (2006): The Three Worlds of Welfare Capitalism. In: Christopher Pierson and Francis G. Castles (eds.): *The Welfare State Reader*. Cambridge, Polity Press, 165–175.

- Dolan, Paul – Layard, Richard – Metcalfe, Robert (2011): *Measuring Subjective Well-being for Public Policy*. Kew, Richmond, Office of Public Sector, 7.
- Hervainé Szabó Gyöngyvér – Kovács László – Schuchmann Júlia (2015): *A globális jólléti közpolitikai áramlat fogadtatása és hatása az OECD tagországokban*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Pinder, Sherrow O. (2011): The Nation State in the Era of Globalization: Some Challenges. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 1, No. 2, 139–147.
- Rickard, Stephanie J. (2012): Welfare versus Subsidies: Governmental Spending Decisions in an Era of Globalization. *The Journal of Politics*, Vol. 74, No. 4, 1171–1183.
- Theobald, Hildegard (2003). Care for the Elderly: Welfare System, Professionalisation and the Question of Inequality. *The International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 23, Iss. 4/5, 159–185.

